

## ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

## SOME FEATURES OF THE ORGANIZATION OF INTERNAL AUDIT CREDIT OPERATIONS AT ENTERPRISES

УДК 657.6

**Семенець А.О.**

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку, аудиту та економічного аналізу  
Харківський інститут фінансів  
Київського національного торговельно-економічного університету

**Потапова Н.О.**

к.е.н., доцент кафедри обліку, аудиту та економічного аналізу  
Харківський інститут фінансів  
Київського національного торговельно-економічного університету

**Конотоп К.О.**

студентка  
Харківський інститут фінансів  
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто деякі питання проведення, організації, обліку, аналізу та внутрішнього аудиту кредитних операцій на промислових підприємствах України на сучасному етапі розвитку її економіки. Досліджено основні труднощі, законодавчі та економічні аспекти під час проведення кредитних операцій із погляду їх обліку, контролю і внутрішнього аудиту. Визначено основні напрями проведення внутрішнього аудиту та їх інформаційне забезпечення. Уточнено джерела інформації під час внутрішнього аудиту кредитних операцій на підприємстві. Досліджено питання формування та ведення робочої документації під час внутрішнього аудиту. Застосування рекомендацій, зазначених у статті, сприятиме оптимізації управлінських рішень на підприємстві. Розглянуто деякі функції внутрішнього контролю кредитних операцій на підприємстві. Досліджено питання планування й оцінки якості проведеного аудиту кредитних операцій на підприємстві.

**Ключові слова:** кредитні операції, інформаційна база, внутрішній аудит, контроль, підприємство.

В статье рассмотрены некоторые вопросы проведения, организации,

учета, анализа и внутреннего аудита кредитных операций на промышленных предприятиях Украины на современном этапе развития ее экономики. Исследованы основные трудности, законодательные и экономические аспекты при проведении кредитных операций с точки зрения их учета, контроля и внутреннего аудита. Определены основные направления проведения внутреннего аудита и их информационное обеспечение. Уточнены источники информации при внутреннем аудите кредитных операций на предприятии. Исследованы вопросы формирования и ведения рабочей документации при внутреннем аудите. Применение рекомендаций, указанных в статье, будет способствовать оптимизации управленческих решений на предприятии. Рассмотрены некоторые функции внутреннего контроля кредитных операций на предприятии. Исследованы вопросы планирования и оценки качества проведенного аудита кредитных операций на предприятии.

**Ключевые слова:** кредитные операции, информационная база, внутренний аудит, контроль, предприятие.

*The article describes some issues of conducting, organizing, accounting, analyzing and internal auditing of credit operations at industrial enterprises of Ukraine at the present stage of development of its economy. The purpose of the article is to study some aspects of the organization of internal audit of credit operations, areas of audit, and working papers of the auditor and the development of proposals for improving the internal audit of credit operations at enterprises. The main difficulties, legislative and economic aspects of conducting credit operations from the point of view of their accounting, control and internal audit are investigated. The expediency of conducting an internal audit of credit operations at the stage of concluding a loan agreement was justified. The main directions of the internal audit and their information support were determined. The sources of information in the internal audit of credit operations at the enterprise were clarified. Issues of the formation and maintenance of working documentation for internal audit were investigated. The need for a preliminary internal audit of credit operations was justified. The main directions and stages of the ongoing internal audit of credit operations were identified. The main economic issues that are necessary for conducting credit operations and subsequent internal audit were reviewed and identified. The application of the recommendations specified in the article will help optimize management decisions at the enterprise. Some functions of internal control of credit operations at the enterprise are considered. The issues of planning and assessing the quality of the audit of credit operations at the enterprise are investigated. The role of credit operations in modern conditions is constantly growing and is becoming widespread in all enterprises, regardless of the type of activity and form of ownership. Of particular and growing importance is the internal audit of credit operations of the enterprise. This research is of practical interest for economically active business entities in conducting credit operations, as well as professionals and auditors, for educational purposes.*

**Key words:** credit operations, information base, internal audit, control, enterprise.

**Постановка проблеми.** Сьогодні велика кількість підприємств зустрічаються з проблемами, які значно ускладнюють їхню діяльність, це пояснюється тим, що керівник повинен оперативно реагувати і приймати потрібні рішення з безліччю фінансових і економічних питань. Неправильне вирішення питання може сприяти утворенню фінансової проблеми і тим самим привести підприємство до банкрутства. У зв'язку із цим процес управління вимагає від керівників не лише турботи про актуальні проблеми, а й уміння дивитися в майбутнє для недопущення кризових ситуацій у процесі господарювання.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Внутрішній аудит кредитних операцій є однією з найважливіших ділянок аудиторської роботи,

оскільки сьогодні важливим є формування ефективної системи як внутрішнього, так і зовнішнього контролю достовірності показників бухгалтерської, фінансової звітності у цілому і залученого капіталу зокрема. Однак питання перевірки статей звітності щодо довгострокових і короткострокових кредитів та оцінки адекватності внутрішнього контролю залучення позикових коштів досліджено недостатньо.

В економічній літературі по-різному висвітлюється процес організації внутрішнього аудиту кредитних операцій із відповідною методологією. Питання організації аудиту кредитних операцій досліджували такі науковці: Ф.Ф. Бутинець [1], Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча [3], В.Я. Савченко [8], В.П. Суйц [10], Б.Ф. Усач [9], А.Д. Шеремет [10] та

ін. Проте, незважаючи на вагомий вплив напрацювання вчених, зміни в нормативній базі та ухилення більшості аудиторських фірм від дослідження економічної необхідності та надійності засобів внутрішнього контролю залучення позикових коштів з метою отримання аудиторських доказів безперервності діяльності підприємства для досягнення мети аудиту вимагають подальшого вивчення організації внутрішнього аудиту кредитних операцій.

**Постановка завдання.** Мета статті полягає у дослідженні деяких аспектів організації внутрішнього аудиту кредитних операцій, напрямів аудиту, робочих документів аудитора та розробленні пропозицій щодо вдосконалення внутрішнього аудиту кредитних операцій на підприємствах.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** В умовах сьогодення у великій кількості підприємств, організацій та установ виникає періодична потреба в позиках. Власні активи не завжди можна втілити в реальність, і тоді господарюючий суб'єкт звертається до кредиторів, таких як банк, кредитні організації, приватні особи, підприємства з гарним фінансово-економічним станом, які мають вільні в обігу грошові кошти. Придбання позик і кредитів є важливим і відповідальним кроком для підприємств. Необхідність та сутність залучення кредиту полягає у тому, що за правильного використання позикових коштів у підприємства є можливість для майбутнього розвитку, збільшення обсягів реалізації, але головною відповідальністю є поява нових зобов'язань, які полягають не тільки в повному і своєчасному поверненні кредиту, а й відсотків (за необхідності) за використаними коштами.

Господарюючий суб'єкт під час відбивання в бухгалтерському обліку залучених коштів (кредиту, позики) укладає три основні господарські операції:

- залучення позики або кредиту;
- нарахування та сплата відсотків за використання позикових коштів;
- повернення кредиту або позики [4; 6; 7].

Первісна простота відбивання в бухгалтерському обліку отриманих підприємством кредитів під час аудиторської перевірки знаходить достатню кількість невідповідностей, недоліків та порушень. Помилки утворюються як під час оформлення кредитних угод, так і під час відображення в обліку (податковому, бухгалтерському) у зв'язку з присутніми відмінностями ведення зазначених видів обліку.

Грамотно і своєчасно проведений внутрішній аудит кредитних операцій сприятиме оптимізації управлінських дій на основі ефективної системи фінансового планування. Виконання процедур аудиту обліку даного виду операцій підприємства дасть змогу виявити наявні і потенційно слабкі та сильні сторони в системах управління фінансами,

ідентифікувати різного роду ризики й визначити, які запобігають або мінімізують їх механізми внутрішнього контролю, а також виробити рекомендації щодо вдосконалення систем управління підприємством.

Операції з придбання та повернення позик та кредиту, як і всі різні операції, теж знаходять відображення в робочих документах планування аудиту. У процесі аудиту залучених коштів потрібно визначити:

- доцільність залучення кредиту;
- економічне обґрунтування залучення кредиту і його повернення;
- законність залучення кредиту;
- істотність і документальне оформлення залучених коштів;
- систематичність оформлення кредитних операцій;
- систематичність відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з одержання та повернення кредитів банків;
- цільове використання позикових коштів, повноту і своєчасність їх погашення;
- безпомилковість визначення сум відсотків за користування кредитами банків та їх списання за рахунок відповідних джерел;
- повноту і своєчасність погашення кредитів;
- правильне оформлення і відображення на рахунках бухгалтерського обліку кредитів.

Перевірка операцій, пов'язаних із залученням і поверненням залучених коштів, є однією з найбільш важливих у внутрішньому аудиті для перевірки дотримання підприємством однієї з головних вимог – допущення безперервності функціонування підприємства [5]. При цьому до складу аудиторської документації доцільно включити «Анкету щодо дотримання припущення безперервності діяльності підприємства». У робочій документації повинні бути показані приклади тверджень, що дають змогу визначити дотримання припущень безперервності функціонування підприємства в майбутньому. Підприємства, організації та установи застосовують у бухгалтерському обліку різні первинні документи, як стандартизовані, так і власне розроблені документи.

Під час внутрішнього аудиту даного виду операцій доцільно надати для перевірки також такі документи:

- кредитні договори;
- договори позики;
- договори застави;
- договори страхування неповернення кредитів;
- додаткові угоди до кредитних договорів та ін.;
- виписки банку, якщо відсотки знімаються з розрахункових, валютних та інших рахунків;
- виписки банку за позичковим рахунком;
- платіжні доручення, якщо проценти перераховуються в інший банк.

Якість внутрішнього аудиту залежить від планування загальної стратегії внутрішнього аудиту і детально розробленого плану, визначення часу та обсягу виконання аудиторських процедур. Обсяг планування внутрішнього аудиту безпосередньо визначається з урахуванням розміру об'єкта перевірки та його складності, раніше проведеної роботи внутрішніх аудиторів на підприємстві та знання ризику певного виду діяльності підприємства. З урахуванням результатів оцінки системи внутрішнього контролю аудитор складає план і програму внутрішнього аудиту кредитних операцій, позик і витрат з їх обслуговування.

Напрями перевірки, що включаються до програми аудиту:

- правова оцінка договорів позики та кредитних договорів з позиції чинного законодавства;
- організація первинного обліку операцій за позиками, кредитами і витрат з їх обслуговування;
- організація бухгалтерського обліку позик, кредитів і витрат з їх обслуговування;
- організація податкового обліку позик, кредитів і витрат з їх обслуговування.

Головним правовим документом, який закріплює всі необхідні умови отримання і видачі кредитів і позик, є договір, значення якого у фінансово-господарської діяльності підприємства величезне. Залежно від того, наскільки правильно і пунктуально в правовому сенсі складено і був укладений той чи інший договір, багато в чому залежить економічний результат угоди.

Виняткове значення під час внутрішнього аудиту кредитних операцій має правильне та ефективне функціонування системи внутрішнього контролю.

Система внутрішнього контролю підприємства включає в себе такі елементи, як: стиль і основні принципи керівництва підприємством; організаційна структура підприємства; кадрова політика, яка здійснюється керівництвом підприємства; розподіл відповідальності і повноважень між співробітниками; порядок здійснення внутрішнього управлінського обліку та підготовки внутрішньої управлінської звітності; процедури підготовки бухгалтерської звітності для зовнішніх користувачів; спеціально організовані процедури встановлення відповідності господарських операцій вимогам чинного законодавства.

Залучення кредитів та позик також вимагає відповідної організації внутрішнього контролю, система якого має на меті: визначення спеціальних функцій фінансового відділу з управління позиковими засобами; визначення посадових обов'язків працівників бухгалтерії, які здійснюють облік позикових коштів; розроблення формальних процедур внутрішнього контролю, що здійснюються під час прийняття рішення про залучення позикових коштів; нарахування відсотків; забезпечення

цільового використання позикових коштів; своєчасність погашення відсотків і основного боргу.

На нашу думку, функції внутрішнього контролю кредитних операцій можуть бути покладені на фінансовий відділ з управління позиковими засобами підприємства, який наділений такими функціями:

1) функцією фінансово-кредитного планування: визначення джерел фінансування та затвердження плану капітальних вкладень із необхідними до нього розрахунками;

2) фінансово-оперативною функцією: а) оформлення кредитних відношень відповідно до діючих норм кредитування та законодавства і забезпечення повернення отриманих коштів у суворо встановлені строки; б) сплата відсотків за короткостроковими та довгостроковими кредитами і позиками; в) здійснення погашення кредитів і позик; г) забезпечення страхування фінансових ризиків (неповернення кредитів і позик); д) проведення заставних операцій;

3) контрольно-аналітичною функцією: а) контроль використання за цільовим призначенням позикових і кредитних коштів; б) здійснення контролю виконання кредитного плану.

**Висновки з проведеного дослідження.** Роль кредитних операцій у сучасних умовах постійно зростає у всіх підприємствах незалежно від виду діяльності та форми власності. У цих умовах особливе і наростаюче значення має внутрішній аудит кредитних операцій підприємства.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутинець Ф.Ф. Аудит : підручник. Житомир : Рута, 2002. 672 с.
2. Додаток до міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016–2017 рр. Ч. 3. *Аудиторська палата України*. URL: [https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017\\_чась3.pdf](https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_чась3.pdf) (дата звернення: 24.03.2019).
3. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Організація і методика аудиту : підручник. Київ : Каравела, 2012. 544 с.
4. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : Наказ Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 р. № 433. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1373-15> (дата звернення: 24.03.2019).
5. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016–2017 рр. Ч. 1. *Аудиторська палата України*. URL: [https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017\\_чась1.pdf](https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_чась1.pdf) (дата звернення: 24.03.2019).
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 24.03.2019).

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : Наказ Міністерства фінансів України від 31 січня 2000 р. № 20. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 24.03.2019).

8. Савченко В.Я. Аудит : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2006. 328 с.

9. Усач Б.Ф. Аудит: навчальний посібник. Київ : Знання, 2007. 231 с.

10. Шеремет А.Д., Суйц В.П. Аудит : учебник. Москва : ИНФРА-М, 2017. 375 с.

#### REFERENCES:

1. Butynets F. F. (2002) *Audyt* [Audit]. Zhytomyr: Ruta. (in Ukrainian).

2. Dodatok do mizhnarodnykh standartiv kontroliu yakosti, audytu, ohliadu, inshoho nadannia vpevnenosti ta suputnykh posluh. Vydannia 2016-2017 rokiv. Chastyna 3 [Supplement to the Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. 2016–2107 Edition. Volume III] / *The Auditors' Chamber of Ukraine*. Available at: [https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017\\_чaсть3.pdf](https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_чaсть3.pdf) (accessed 24 March 2019).

3. Kulakovska L. P., Picha Yu. V. (2012) *Orhanizatsiia i metodyka audytu* [Organization and method of audit]. Kyiv: Caravela. (in Ukrainian).

4. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy "Metodychni rekomendatsii shchodo zapovnennia form finansovoi zvitnosti" [Methodical recommendations for completing the forms of financial statements: the order

of the Ministry of Finance of Ukraine] (28.03.2013) no. 433. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1373-15> (accessed 24 March 2019).

5. Mizhnarodni standarty kontroliu yakosti, audytu, ohliadu, inshoho nadannia vpevnenosti ta suputnykh posluh. Vydannia 2016-2017 rokiv. Chastyna 1 [Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. 2016–2107 Edition. Volume I] / *The Auditors' Chamber of Ukraine*. Available at: [https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017\\_чaсть1.pdf](https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_чaсть1.pdf) (accessed 24 March 2019).

6. Natsionalne Polozhennia (Standart) bukhhalterskoho obliku 1 "Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti" [National Accounting Standard 1 "General Requirements for Financial Statements": Order of the Ministry of Finance of Ukraine] (07.02.2013) no. 73. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (accessed 24 March 2019).

7. Polozhennia (Standart) bukhhalterskoho obliku 11 "Zoboviazannia" [Accounting Standards (Standard) 11 "Commitments": Order of the Ministry of Finance of Ukraine] (31.01.2000.) no. 20. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (accessed 24 March 2019).

8. Savchenko V. Ya. (2006) *Audyt* [Audit]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian).

9. Usach B. F. (2007) *Audyt* [Audit]. Kyiv: Znannya. (in Ukrainian).

10. Sheremet A. D., Suyts V. P. (2017) *Audit* [Audit]. Moscow: INFRA-M. (in Russian).

**Semenets Alina**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,  
Senior Lecturer at Department of Accounting,  
Audit and Economic Analysis  
Kharkiv Institute of Finance  
Kyiv National University of Trade and Economics

**Potapova Natalia**

Candidate of Economic Sciences,  
Senior Lecturer at Department of Accounting,  
Audit and Economic Analysis  
Kharkiv Institute of Finance  
Kyiv National University of Trade and Economics

**Konotop Kateryna**

Student  
Kharkiv Institute of Finance  
Kyiv National University of Trade and Economics

### **SOME FEATURES OF THE ORGANIZATION OF INTERNAL AUDIT CREDIT OPERATIONS AT ENTERPRISES**

A large number of enterprises are faced with problems that significantly complicate their activities. The manager must respond very quickly and make the necessary decisions with a variety of financial and economic issues. The management process is carried out with the aim of avoiding crisis situations in the process of managing. Attention should be paid to the verification of credit reporting items and to assess the system of internal control of borrowed funds.

**The purpose of the article** is to study some aspects of the organization of internal audit of credit operations, areas of audit, and working papers of the auditor and the development of proposals for improving the internal audit of credit operations at enterprises.

The article is devoted to the study of the features of the organization of internal audit of credit operations. The list of objects of internal audit of credit operations was clarified. Were summarized and systematized the basic principles of internal control of funds raised, which should be taken into account when organizing an internal audit of credit operations. Some functions of internal control of credit operations at the enterprise were considered. The functions of internal control of credit operations may be assigned to the financial department. It is endowed with the following functions: the function of financial and credit planning; financial and operational function; control and analytical function. Planning an internal audit of credit operations is of particular importance for its quality. The article outlines the main areas of internal audit of credit operations. The main difficulties, legislative and economic aspects of conducting credit operations from the point of view of their accounting, control and internal audit were investigated.

Attracting loans and borrowings requires an appropriate organization of internal control. The internal control system should have goals: the definition of special functions of the financial department for managing borrowed funds; defining the job responsibilities of accountants who will account for borrowed funds; development of internal control procedures, which will be carried out when deciding on borrowing, interest, ensuring the targeted use of borrowed funds, timeliness of repayment of interest and principal.

The role of credit operations in modern conditions is constantly growing and is becoming widespread in all enterprises, regardless of the type of activity and form of ownership. Of particular and growing importance is the internal audit of credit operations of the enterprise. The expediency of conducting an internal audit of credit operations at the stage of concluding a loan agreement was justified.

This research is of practical interest for economically active business entities in conducting credit operations, as well as professionals and auditors, for educational purposes.

The issues and directions of internal audit and its information support were clarified. Questions of planning and assessing the quality of the audit of credit operations at the enterprise were investigated.